

לימוד התורה ואני

העיסוק בישובו של עולם, כרוך בהתמודדות עם הצורך לשלב לימוד תורה בשטף החיים. היציאה ללימודים אקדמיים ולעבודה, כרוכה בדרך כלל בהקטנה של מספר השעות בהן יכול אדם לעסוק בתורה לעומת מה שהורגל בו בשנות הישיבה. מציאות זו יוצרת בעיה חריפה של סדר עדיפויות. אדם שהתרגל ללימוד בעיון, מתקשה בזמן המועט שיש לו לעסוק בסוגיא עיונית שלימודה דורש זמן ממושך ויכולת ריכוז גבוהה. יש שמסוגל להתרכז ולהתמקד, אך הוא חש שאיבד את העניין במה שלמד בעבר. הוא זוכר שהלימוד מילא אותו מבחינה רוחנית, אך הוא איננו חש בכך עכשיו, והדבר גורם לפיחות ערך לימוד התורה בעיניו. גם מי שמגלה יכולת ועניין מלא בלימוד עיון, אם הוא מקדיש את מעט הזמן הפנוי שלו ללימוד סוגיא בעיון, לא יוכל להתקדם בידיעת התורה באופן רחב. בעל כרחו הוא מזניח סוגי לימוד אחרים: תנ"ך, בקיאות בגמרא, אמונה והלכה. לומדים רבים חשים אכזבה מכך שלימוד התורה הפך חובה שיש למלא, ולא מקור לכח רוחני. שהלימוד הופך לעיסוק לימודי, לידע. הם מצפים שלימוד התורה יתן משמעות לחייהם ויעסוק בשאלות הרוחניות המעסיקות אותם.

נתחיל בחיוב לימוד תורה :

"כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר (יהושע א, ח): והגית בו יומם ולילה" (שולחן ערוך יורה דעה רמו, א).

אלא שהמציאות היא שלא הכל מצליחים לממש את החיוב בצורה המלאה ביותר. הרמ"א הוסיף על דברי השו"ע:

ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, לא ימואז מפיד (ישעיהו נט, כא) קרינן ביה (הגהות מיימוני פ"א וסמ"ג עשין י"ב).

לכתחילה אין לסמוך רק על קריאת שמע, ויש להוסיף וללמוד, אך 'בשעת הדחק' די בקריאת שמע.

המחבר מוסיף:

ומי שא"א לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים.

כלומר: בנוסף לקריאת שמע עליה מדבר הרמ"א, מציע ר' יוסף קארו פתרון הידוע כפתרון 'יששכר וזבולון': להיות שותף בלימודם של לומדי תורה בדרך של סיוע כלכלי ללימוד תורה.

עד כאן עסקנו בעצם החיוב ללמוד תורה.

בהמשך הסימן, דן המחבר בתוכן הראוי ללימוד התורה, ואלה דבריו:

חייב אדם לשלש למודו, שליש בתורה שבכתב, דהיינו הארבעה ועשרים; שליש במשנה, דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה; שליש בתלמוד, דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר, וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה, קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה, ובג' יבין דבר מתוך דבר (שולחן ערוך יורה דעה רמו, ד).

הזמן המוקצב ללימוד, צריך להתחלק בין תורה שבכתב, תורה שבעל פה – כלומר ידיעת עיקריה כפי שהם כתובים במשנה, ותלמוד.

מהו תלמוד? אין הכוונה לספר מסויים. מבואר לפנינו שהתלמוד הוא **הבנת** ענייני התורה, דימוי דבר לדבר, וכו', עד לידיעה שלמה של תורה שבעל פה, כולל האופנים בהם הדינים יוצאים מתוך התורה שבכתב.

השלחן ערוך מוסיף ומפרט מהם הגילאים הראויים לכל לימוד :

במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם.
אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה, כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו.

לאחר שאדם יודע כבר תורה שבכתב ושבע"פ, הרי עיקר לימודו הוא התלמוד כלומר ראייה כוללת של נושאים בכלל התורה.

הרמ"א, הוסיף כאן הגהה מעניינת, שבכוחה להסביר מנהג רבים גם בימינו :

הגה: וי"א שכתלמוד בכלי שהוא כלול במקרא, כמשנה וגמרא, אדם יולא ידי חובתו ככזיל הכל. (טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו).

התלמוד הבבלי כולל הכל. הוא 'בלולי' – מעורבב בכל הדברים. הוא עוסק במקרא, הוא מפרש את המשנה, וגם את ענייני התורה שבעל פה. כלומר : הוא גם 'תלמוד' על פי המינוח בו השתמש השולחן ערוך.

האמנם די בלימוד התלמוד ואפשר 'לדלג' על לימוד תנ"ך ומשנה?

ערוך השולחן כאן, לאחר הבאת דברי הרמ"א הוסיף :

"ומיהו בוודאי צריך לידע המקרא והמשנה"

ערוך השולחן מצדיק את המנהג לעסוק בעיקר בתלמוד הבבלי, אך מוסיף הסתייגות : בוודאי צריך לידע המקרא והמשנה.

נבאר את דבריו. לימוד התלמוד הבבלי שבלול במקרא ובמשנה, מצריך **ידיעה** במקרא ובמשנה. כדי להבין סוגיא בתלמוד שמופיעים בה פסוקי מקרא, אין די 'להציץ' בפסוק. יש לדעת היטב את הפרק במקרא בו הוא מופיע, ומתוך ידיעה מדוייקת של ההקשר, ניתן להבין מה חידשה סוגיית הגמרא בפירוש המקרא המוזכר בה. כלומר : 'שילוש' אמיתי של הלימוד באמצעות התלמוד הבבלי, יושג רק למי שכבר יודע מקרא ומשנה. אי אפשר להסתפק בתלמוד הבבלי, משום שיהיה בכך הזנחה של תורה שבכתב ובעל פה.

ברם, הפוסקים היו ערים לעובדה שעם השינוי שחל בהיקף הספרות התורנית ובעיסוקי הבריות, מי שלומד רק תלמוד, לא ידע כיצד לנהוג לפי הכרעות הפוסקים. על כן קבוצת פוסקים, ראשונים ואחרונים, כתבו שמי שמקדיש זמן מועט ללימוד תורה, ילמד בו את דברי הפוסקים כדי שידע כיצד לנהוג. וכבר האריך בראיות הרב עובדיה בשו"ת יחיה דעת חלק ו סי' נב.

הנחת היסוד של המקורות שהובאו עד עכשיו, היא שעיקר לימוד התורה הוא למצוותיה. בעבר היה לימוד התלמוד קשור לכך. בימינו, מי שאינו פוסק ותלמיד חכם מובהק, צריך, לדעת כמה פוסקים, ללמוד הלכה מפי פוסק מובהק, כדי לדעת כיצד לנהוג.

אלא שחז"ל הכירו בשיקול נוסף, שעשוי להכריע את הכף.

אמרו חכמים : **"אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ"** (עבודה זרה יט' ע"א).

ה'מקום' עליו מדברת הסוגיא שם, הוא מקום בתורה. ספר או עניין בו הוא רוצה.

כתב על כך הרב קוק :

ישנם שיצאו לתרבות רעה, מפני שפדךך למודם והשקמתם הרוחנית בגדו בתכונתם האישית המיחדת. הרי שאחד מכשר לדברי אנדה, ועניני ההלכה אינם לפי תכונתו להיות עסוק בהם בקביעות, ומתוך שאינו מכיר להעריך את פשרונו המיוחד הוא משתקע בעניני הלכה, כפי המנהג המרגל, והוא מרגיש בנפשו נגוד לאלה הענינים שהוא עוסק בהם, מתוך שהשתקעות בהם אינה

לפי טבע כְּשֶׁרוֹנוֹ הַעֲצָמִי. אֲבָל אִם הָיָה מוֹצֵא אֶת תְּפִקִּידוֹ וּמְלֵאוֹ, לַעֲסֹק בְּקִבְעוֹת בְּאוֹתוֹ הַמְקַצֵּעַ שֶׁבְּתוֹרָה, הַמְתַּאֲמִים לְתַכּוֹנֵת נַפְשׁוֹ, אִזּוֹ הָיָה מְכִיר מִיָּד שֶׁהֲרֵגְשֵׁת הַנְּגוּד שֶׁבָּאָה לוֹ בְּעֶסְקוֹ בְּעִנְיָיִם הַהֲלָכָה לֹא בָּאָה מִצַּד אֵיזָה חֶסְרוֹן בְּעֲצָמָם שֶׁל הַלְמוּדִים הַקְּדוּשִׁים וְהַנְּחוּצִים הַלְלוּ, אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשׁוֹ מִבְּקִשְׁתּוֹ מְקַצֵּעַ אַחֵר לְקִבְעוֹתָהּ בְּתוֹרָה, וְאִזּוֹ הָיָה נִשְׁאָר נֶאֱמָן בְּאִפְּסוֹ נֶעְלָה לְקִדְשֵׁת הַתּוֹרָה, וְעוֹשֶׂה חֵיל בְּתוֹרָה בְּמִקְצֵעַ הַשֵּׁיךְ לוֹ, וְגַם עוֹזֵר עַל יְדֵי אוֹתָם שֶׁיָּדָם גּוֹבְרֵת בְּהֲלָכָה, לְהַטְעִימָם מִנֶּעַם הָאֲגָדָה, אֲמָנָם כִּינּוֹן שֶׁאֵינּוּ מְכִיר אֶת סִבַּת הֲרֵגְשׁוֹתָהּ הַנְּגוּדִית בְּלִמּוּד, וְהוּא מִתְגַּבֵּר נֶגְדַּ טְבֵּעוֹ, תִּכְרָף כְּשֶׁנִּפְתַּחִים לְפָנָיו אֵיזָה דְרָכִים שֶׁל הַפְּקָר הוּא מִתְפָּרֵץ וְנִעֲשֶׂה שׁוֹנֵא וְעַר לְתוֹרָה וְלְאֲמוּנָה, וְהוֹלֵךְ מִדְּחֵי אֵל דְּחֵי, וּמֵהֶם יֵצְאוּ מַה שֶׁיִּצְאוּ מִבְּנֵי פְרִיצֵי עַמּוֹנוֹ, הַמְתַּנְשָׂאִים לְהַעֲמִיד חֲזוֹן וְלִסְמוֹת עֵינָיו שֶׁל עוֹלָם.

- וּבַחֲלוֹק הַמְקַצְעוֹת הַשׁוֹנִים בְּסִדְרֵי הַלְמוּד, לְכִי הַתְּכּוֹנוֹת הַנִּפְשׁוֹת הַשׁוֹנוֹת, יֵשׁ מִי שֶׁנִּטְיָתוֹ חֲזָקָה לְחֻכְמוֹת מִיְחֻדוֹת, שֶׁגַּם הוּא צָרִיךְ לְלָקֵת לְפִי נִטְיָתוֹ הַפְּנִימִית, וְיִקְבַּע עֵתִים לְתוֹרָה, וְזָה וְזָה יֵעָלֶה בְּיָדוֹ, כִּי יִפֶּה תְלִמּוּד תּוֹרָה עִם דְּרָךְ אֲרָץ, וְכִבֵּר נִסְתַּפְּקוֹ הַתּוֹסֵפוֹת-שֶׁנִּשְׁנִים בְּשִׁלְהֵי יוֹמָא בְּזָה, מַה שֶׁיְהִי עֶקֶר וְטֶפֶל, וּבִכְלָל הַדְּבָר תְּלוּי לְפִי הַתְּכּוֹנָה וְטְבֵּעַ הַנֶּפֶשׁ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. (אורות התורה טו,ו)

הרב קוק קובע איפוא קריטריון בסיסי, שעומד לפני כל הנזכר לעיל: התאמה נפשית. יש שנטיית הפנימית היא לעסוק בחכמות, והלה לא יעסוק בתורה כמקצוע, אלא רק 'יקבע עתים לתורה'. גם בתוך לימוד התורה, יש מי שלימודו בהלכה, ומי שראוי לעסוק בתחומים אחרים. מי שאונס עצמו לעסוק במה שאינו מתאים לנפשו, גורם רעה לעצמו ולעולם. מקורותיו של הרב קוק הם בספרי הקבלה והחסידות, שהאריכו לבאר שאדם יורד לעולם כדי לתקן דבר, והלימוד אליו הוא נמשך הוא בתחום אותו הוא צריך לתקן. ראויים דבריו של הרב קוק לתקופתנו הנוטה לאינדיבידואליזם. אנו רגילים לראות באינדיבידואליזם את צדו השלילי, האגואיסטי. אך כבר לימדנו הרב קוק שכל תקופה מאירה בתכונתה, וגם תקופתנו שלנו נועדה להאיר. האור שבפרט, נובע מהמיוחדות שבכל אדם, שצריכה לבוא לידי ביטוי גם בדרכו המיוחדת ללימוד תורה.

הרב קוק הדגיש את ערכו של לימוד האגדה והמחשבה לא רק בגלל נטיית הלב, אלא גם מפני שהללו נחוצים כדי לעמוד בשער במלחמת הדעות המאפיינת את התקופה. אין די בלימוד ההלכה לשם כך. יתר על כן: הלומד הלכה בעוד יסודות האמונה חסרים לו, עלול להמצא קרח מכאן ומכאן, שהרי הסיבה לקיומה של ההלכה רפויה בידיו.

סיכום:

ההנחיה של חז"ל היתה שעל אדם לשלש לימודו, לתורה שבכתב ובעל פה ולתלמוד. באשכנזי נהגו להתמקד בתלמוד הבבלי. גם לשיטה זו ראוי שה'תלמוד' במשמעותו המקורית, יהיה בנוי על ידיעת תורה שבכתב ובעל פה. קבוצת פוסקים סברה שבימינו ראוי להתמקד בלימוד ההלכה.

כבר בזמן חז"ל, וקל וחומר בימינו, הופיע השיקול של 'מקום שלבו חפץ'. בימינו התחזק הצורך לבסס את עולמה הפנימי של התורה והאמונה.

בדרך חייו אדם מתפתח במישורים רבים: משפחתיים, מקצועיים ונפשיים. התפתחות זו מצריכה מענה תורני-רוחני תואם. לעיתים התחום התורני והאמוני אינו מתפתח במקביל, ונותר ברמה בה היה בשעת סיום הלימודים בישיבה. יש לשאוף לכך שלימוד התורה יגדל איתנו. שהתורה שנלמד תעניק משמעות לחיינו, תתמודד עם הנושאים המלוים אותנו ותהיה חלק מהותי במהלך ההתפתחות שלנו. בחירת תחומי הלימוד ואופיו, יוכתבו ממילא גם על פי שאיפות אלה.

הרב ישראל סמט, רב הגרעין

טל. 052-6071647

rav@glod.org.il